

Ανάπτυξη μη-καταστρεπτικής μεθόδου για την τεκμηρίωση, την αξιολόγηση και τον έλεγχο των εργασιών συντήρησης εικόνων

S Sotiropoulou¹, W Wei²

¹ “Ormylia” Art Diagnosis Centre, Sacred Convent of the Annunciation
Ormylia, Greece

² Netherlands Institute for Cultural Heritage

Οι εικόνες αποτελούν ένα σημαντικότατο κεφάλαιο της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου. Συνεχίζουν να υπηρετούν το σκοπό τους ως λειτουργικά αντικείμενα στη λατρεία, τα οποία βρίσκονται στις εκκλησίες ή σε ιδιωτικές συλλογές οικογενειακών κειμηλίων. Η χρήση τους ως λειτουργικών αντικειμένων έχει αναπόφευκτες συνέπειες στην κατάστασή τους, η οποία δεν μπορεί να διατηρηθεί με τρόπο ανάλογο αυτού των έργων που φυλάσσονται ή εκτίθενται στις προστατευμένες και ελεγχόμενες κλιματολογικές συνθήκες ενός Μουσείου ή μιας Πινακοθήκης. Στην ειδική περίπτωση εικόνων που βρίσκονται στις εκκλησίες, καθίσταται απαραίτητος ο τακτικός καθαρισμός και η συντήρησή τους για την προστασία και την καλή διατήρησή τους, δεδομένου ότι επιβαρύνονται επιπλέον, λόγω των απαιτήσεων του τελετουργικού, από τον καπνό των κεριών ή του θυμιάματος ή την προσκύνηση ή τη συχνή μετακίνηση ή τη μεταφορά τους.

Κύριο μέλημα των συντηρητών εικόνων είναι το πώς να διαφυλάξουν την ακεραιότητα και να αναπαραγάγουν την αρχική/αυθεντική εμφάνιση της εικόνας, μετά από την περιοδική αφαίρεση του ρύπου και την ανανέωση του βερνικιού. Ο πλήρης χαρακτηρισμός της φυσικής και χημικής δομής της επιφάνειας ενός έργου τέχνης ή ενός μνημείου είναι τεράστιας σπουδαιότητας για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή κατάλληλης μεθοδολογίας συντήρησης. Η εμφάνιση ενός αντικειμένου εξαρτάται από την αλληλεπίδραση του φωτός και της επιφάνειάς του. Αυτή η αλληλεπίδραση περιλαμβάνει την εκλεκτική απορρόφηση, τη μετάδοση και τη σκέδαση του φωτός μέσα από τη σύνθετη στρωματογραφία που μπορεί να αποτελείται από επάλληλα ημιδιαφανή στρώματα όπως κιτρινωμένα βερνίκια ή στρώματα λαζούρας πάνω από τα αδιαφανή χρωματικά στρώματα. Η χημική σύσταση των χρωστικών ουσιών καθώς επίσης και η μικρο-τοπογραφία / ανάγλυφο της επιφάνειας επηρεάζουν τις οπτικές

ιδιότητες της συνολικής επιφάνειας. Οι μέθοδοι χαρακτηρισμού και τεκμηρίωσης που εφαρμόζονται σήμερα δεν είναι πολλές φορές επαρκείς να χαρακτηρίσουν επακριβώς και να τεκμηριώσουν πλήρως τις οπτικές ιδιότητες της επιφάνειας και κατά συνέπεια το αισθητικό αποτέλεσμα ενός έργου.

Μια νέα μέθοδος αναπτύσσεται στα πλαίσια ενός ευρωπαϊκού προγράμματος συνεργασίας, με τίτλο FING-ART-PRINT για τη μη καταστρεπτική και υψηλής ευκρίνειας λήψη δακτυλικού αποτυπώματος των αντικειμένων της τέχνης και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το δακτυλικό αποτύπωμα συνίσταται σε συνδυασμό στοιχείων τραχύτητας (τοπογραφία) και φασμάτων συντελεστή ανάκλασης ("χρώμα") ενός ή περισσότερων επιλεγμένων από τον χρήστη περιοχών της ζωγραφικής επιφάνειας, που μετρούνται σε κλίμακα μικρομέτρου. Σε αυτήν την κλίμακα, τέτοιες πληροφορίες είναι μοναδικές για το αντικείμενο. Η μεθοδολογία FING-ART-PRINT δεν παρέχει μόνο μια ιδανική μέθοδο μη καταστρεπτικής ταυτοποίησης και ελέγχου αυθεντικότητας πολύτιμων αντικειμένων της τέχνης και της πολιτιστικής κληρονομιάς` σε αυτήν την ανακοίνωση προτείνεται η μέθοδος να εφαρμοστεί επίσης για την τεκμηρίωση και την αξιολόγηση των εργασιών συντήρησης στις εικόνες. Οι πρώτες πειραματικές μετρήσεις σε εικόνες έχουν δείξει ότι η τοπική τραχύτητα σε συνδυασμό με τη φασματική ανάκλαση (χρώμα) παρέχουν αξιόπιστες παραμέτρους μέτρησης για την έρευνα οποιασδήποτε αλλαγής των ιδιοτήτων επιφάνειας -φυσικών (οπτικών) και χημικών- που οφείλονται στη γήρανση από περιβαλλοντικούς παράγοντες ή από ακούσιες ή εκούσιες επεμβάσεις. Η εν εξελίξει ερευνητική εργασία στοχεύει να καθιερώσει την τεχνική FING-ART-PRINT ως τμήμα της τυποποιημένης επιστημονικής μεθοδολογίας που εφαρμόζεται από τους συντηρητές για την κατάλληλη επιλογή των υλικών που χρησιμοποιούνται στον καθαρισμό και τη στερέωση ή ανανέωση του βερνικιού των εικόνων.

Αυτή η εργασία περιλαμβάνει: (α) πειραματικές μετρήσεις σε πρότυπα δείγματα προκειμένου να συγκριθεί η επίδραση των διάφορων τύπων βερνικιών στο χρώμα και την τραχύτητα της ζωγραφικής επιφάνειας, (β) εφαρμογή της προφίλομετρίας με ομοεστιακό μικροσκόπιο και λευκό φως για την τεκμηρίωση της τραχύτητας είτε των στρωμάτων βερνικιών είτε της επιφάνειας των υποκείμενων χρωματικών στρωμάτων, (γ) εκτίμηση της επίδρασης της γήρανσης στην υφή, τη σύσταση και το χρώμα της επιφάνειας των έργων.